

яких ухвалюється у спрощеному порядку. При цьому основною проблемою залишається недостатня якість експертних досліджень та неоднозначність кваліфікації предметів злочину. Також актуальним залишається питання єдиної системи обліку добровільно зданої зброї, яка б гарантувала прозорість процедури та виключала можливість повторного незаконного обігу.

Отже, злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї, є одними з найнебезпечніших у структурі кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Їх поширення загрожує не лише правопорядку, а й стабільності держави в умовах воєнного стану. Вирішення проблем у цій сфері потребує системного підходу — вдосконалення законодавства, уніфікації судової практики, запровадження сучасних методів криміналістичного аналізу зброї та посилення превентивної роботи серед населення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Постанова ККС ВС від 07.02.2024 року № 461/3474/22. URL: https://kma.court.gov.ua/sud4820/gromadyanam/1/nezak_povodgenny_zbroeu.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року №8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. № 51. Ст. 1122.

Похиленко Ірина Сергіївна,

доцент кафедри права та публічного управління Київського національного університету будівництва і архітектури, кандидат юридичних наук, доцент

РУЙНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ЗАБОРОНЕНИЙ МЕТОД ВЕДЕННЯ ВІЙНИ

Руйнування об'єктів культурної спадщини під час збройних конфліктів є не лише втратою для окремої нації, а й для всього людства. Культурна спадщина – це фундамент ідентичності народів, джерело історичної пам'яті, символ наступності поколінь. В умовах агресії Російської Федерації проти України питання захисту культурної спадщини набуло особливої гостроти. Міжнародне гуманітарне право (МГП) розглядає посягання на об'єкти культурної спадщини (їх руйнування, пошкодження і розграбування) як заборонений метод ведення війни, тобто як військовий злочин.

Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року є першим універсальним міжнародно-правовим актом, що комплексно регламентує захист культурної спадщини під час війни. Вона була розроблена на основі «Пакту Реріха» та стала відповіддю на масові руйнування культурних цінностей у Другій світовій війні. Ця Конвенція визначає об'єктами

захисту як рухомі, так і нерухомі культурні цінності, що мають особливе значення для культурної спадщини кожного народу – пам'ятки архітектури, історії, мистецтва, археологічні об'єкти, рукописи, архіви, музеї, бібліотеки, а також центри концентрації культурних цінностей. Вона встановлює принципи поваги та охорони: сторони зобов'язані утримуватися від будь-яких ворожих актів щодо культурних цінностей, не використовувати їх у військових цілях, не вивозити з окупованих територій, а також переслідувати та карати осіб, винних у порушеннях. Особливістю Конвенції є запровадження спеціального захисного знака – синьо-білого щита, що ним позначаються об'єкти культурної спадщини для їх посиленого захисту.

Перший протокол до Конвенції (1954 року) стосується заборони вивезення культурних цінностей з окупованих територій та їх обов'язкового повернення після завершення конфлікту. Другий протокол (1999 року) деталізує механізми посиленого захисту, кримінальної відповідальності та міжнародної співпраці, а також визначає умови втрати або призупинення статусу захисту.

Україна є стороною Конвенції та обох протоколів, що підтверджує її зобов'язання дотримуватися міжнародних стандартів захисту культурної спадщини навіть у найскладніших умовах війни.

Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року є основою сучасного міжнародного гуманітарного права. Вони містять низку положень щодо захисту цивільного населення та цивільних об'єктів, включаючи культурні цінності.

Стаття 53 Додаткового протоколу I забороняє здійснювати будь-які ворожі акти проти історичних пам'яток, творів мистецтва або місць відправлення культів, використовувати їх для підтримки воєнних зусиль, а також робити їх об'єктами репресалій. Аналогічна норма міститься у статті 16 Додаткового протоколу II.

Женевські конвенції закріплюють принципи розрізнення, пропорційності та військової необхідності, які є фундаментальними для захисту культурної спадщини. Відповідно до них напади на цивільні об'єкти, у тому числі культурні, є забороненими, якщо такі об'єкти не є військовими цілями, а шкода, завдана цивільному населенню чи об'єктам, не повинна бути надмірною щодо очікуваної військової переваги.

Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) 1998 року вперше на рівні міжнародного кримінального права криміналізував умисні напади на культурні об'єкти як воєнний злочин. Відповідно до статті 8(2)(b)(ix) умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, на історичні пам'ятники, госпіталі та місця зосередження хворих і поранених за умови, що вони не є військовими цілями, є воєнним злочином. Крім того, Статут передбачає відповідальність за незаконне, невинуватене та широкомасштабне руйнування і привласнення власності, розграбування міст, умисні

напади на цивільні об'єкти, якщо вони не виправдані військовою необхідністю.

МКС має юрисдикцію щодо злочинів, скоєних на території держав-учасниць або громадянами таких держав, а також у випадках, коли держава визнає юрисдикцію Суду. Україна подала відповідні декларації щодо ситуації на своїй території, і МКС розслідує воєнні злочини, включаючи злочини проти культурної спадщини, вчинені під час російської агресії.

Важливим кроком у розвитку міжнародно-правового захисту культурної спадщини стала Резолюція 2347 Ради Безпеки ООН (2017 рік), що вперше на глобальному рівні визнала руйнування культурної спадщини воєнним злочином, засудила незаконне знищення, розграбування та вивезення культурних цінностей, закликала держави до співпраці у запобіганні незаконному обігу культурних цінностей, а також рекомендувала включати завдання із захисту культурної спадщини до мандатів миротворчих операцій.

Крім того, існують спеціалізовані конвенції ЮНЕСКО – Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970 рік), Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 рік), Конвенція ЮНІДРУА про викрадені або незаконно вивезені культурні цінності (1995 рік) – які створюють додаткові механізми захисту, реституції та міжнародної співпраці.

З початку російської агресії проти України у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, масштаби руйнування культурної спадщини набули безпрецедентного характеру. Станом на 21 липня 2025 року через російську агресію в Україні зруйновано та пошкоджено 1528 пам'яток культурної спадщини та 2359 об'єктів культурної інфраструктури.

Серед пошкоджених об'єктів культурної спадщини: 147 мають статус національного значення, 1267 – місцевого, 114 – щойно виявлені.

Загалом пошкодження зафіксовано в 18 областях. Найбільших руйнувань зазнали пам'ятки у Харківській області – 336, Херсонській – 289, Одеській – 179, Донецькій – 173, Київській області та м. Києві – 111 [1].

Відповідно до положень міжнародного гуманітарного права, умисне руйнування, пошкодження, розграбування чи незаконне вивезення культурних цінностей під час збройного конфлікту є серйозним порушенням і може бути кваліфіковано як воєнний злочин. Це закріплено в Гаазькій конвенції 1954 року, Женевських конвенціях, Римському статуті МКС, а також у національному законодавстві України (ст. 438 КК України).

Для притягнення до відповідальності необхідно довести умисний характер дій, усвідомлення винною особою статусу об'єкта як культурної цінності, зв'язок вчиненого зі збройним конфліктом, а

також масштаб і характер порушень. Особливу складність становить доведення умислу при ракетно-артилерійських обстрілах або за відсутності маркування об'єкта як культурної спадщини.

Міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, ICOMOS, INTERPOL, активно долучаються до моніторингу, документування та захисту української культурної спадщини, надають технічну, фінансову та експертну допомогу, сприяють внесенню об'єктів до Міжнародного списку під посиленням захистом.

МКС має юрисдикцію щодо злочинів, скоєних на території України, а також щодо громадян держав-учасниць. Україна активно співпрацює з МКС: надає докази, здійснює документування злочинів проти культурної спадщини. Крім того, застосовується принцип універсальної юрисдикції, що дозволяє переслідувати винних у воєнних злочинах у судах інших держав (наприклад, у Німеччині, Франції, Нідерландах).

Підсумовуючи, варто наголосити, що попри наявність розгалуженої системи міжнародно-правових норм, спрямованих на захист культурної спадщини в умовах збройного конфлікту, вони залишаються недостатньо ефективними у контексті сучасних викликів. До ключових прогалин слід віднести недостатній захист рухомих та нематеріальних об'єктів, нерозвинені механізми реституції, проблеми доведення умислу вчиненого. Відтак ефективний захист культурної спадщини в умовах війни потребує не лише формального дотримання міжнародних норм, а й їх активної імплементації, інституційної підтримки, технологічного забезпечення та міжнародної солідарності.

Список використаних джерел

1. 1528 пам'яток культурної спадщини та 2359 об'єктів культурної інфраструктури постраждали в Україні через російську агресію. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/1528-pamyatok-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2359-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu/>.

Поштаренко Інна Валеріївна,

старший викладач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії

СУБ'ЄКТ У СТ. 150-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Аналіз положень ст. 18 КК та ст. 150-1 КК дає підстави стверджувати, що суб'єктом використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом є спеціальний суб'єкт: батьки або особи, які їх замінюють. Тобто це – фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 150-1 КК, у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність і є одним з батьків потерпілого або особою, яка замінює батьків.